

ФАНАТСЬКІ УГРУПОВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ У ПОЛІТИЧНІЙ БОРОТЬБІ

У цій статті представлена спроба визначення особливостей використання фанатських угруповань в ході політичної боротьби. Ця проблема є актуальною завдяки розповсюдженню практики залучення фанатських угруповань до політичної боротьби, використанню політиками такого роду угруповань у своїх інтересах та резонансним суспільним наслідкам їхньої взаємодії. Авторами аналізується основний зміст предмету дослідження у вітчизняному та європейському дискурсі; наводиться власна дефініція поняття «фанатські угруповання» в контексті політичної боротьби; визначається ретроспектива використання фанатських угруповань у політичній боротьбі; виділені характерні риси фанатських угруповань, які є особливо важливими в контексті політичної боротьби; виділені основні ризики використання фанатських угруповань у політиці. В роботі також наведений ряд рекомендацій щодо зменшення негативного впливу використання фанатських угруповань у політиці.

Ключові слова: фанатські угруповання; фанатизм; політична боротьба; громадянське суспільство; ультрас.

Постановка проблеми. У культурній традиції сучасності фанатський рух є особливим феноменом, який виступає персоналізацією не тільки соціальних і культурних, а й політичних характеристик суспільства. Участь спортивних фанатів у різноманітних акціях протестів, мітингах та демонстраціях, а також реакція громадськості й навіть міжнародної спільноти на дії таких спільнот говорять про неабиякий потенціал фанатських угруповань як самостійної консолідованої структури громадянського суспільства, здатної лобювати власні інтереси як мирним шляхом, так і шляхом конфронтації з поліцією, іншими групами інтересів, представниками державної влади.

Прослідковуючи активність фанатських угруповань за останнє століття, можна дійти висновку, що вони активізуються саме у кризові чи передкризові для суспільства часи, коли одна еліта змінюється іншою, або коли політикам слід вдатися до «непопулярних» заходів. Постає важливе питання щодо існування взаємозв'язку між фанатськими угрупованнями і політиками; особливостей використання фанатських угруповань для ведення політичної боротьби, характеру такого використання та його перспектив. Необхідність пошуку відповідей на ці та інші запитання вказує на актуальність цього дослідження.

Аналіз наукових досліджень з обраної теми. Можна констатувати, що хоча питання використання фанатських угруповань у політичній боротьбі є безперечно важливим, воно є недостатньо дослідженим на науковому рівні.

Проблеми визначення феномену фанатизму (політичного, спортивного тощо), є ключовими у дослідженнях таких зарубіжних науковців, як Г. Лебон [10], К. Хорні [21], Г. Тард [18]. Фанатизм і його взаємодія зі сферою політики зокрема, стали предметом дослідження таких вітчизняних вчених як В. Кім [6; 7; 8], В. Павленко [15] та Б. Воскресенський [2]. Також джерельну базу дослідження становлять нормативно-правові акти відповідної тематики [3; 4; 16]. До того ж ця тема досить широко розкривається на рівні журналістських досліджень В. Бакальчуком [1], А. Колмиково [9], Т. Малим [11], А. Шарою [23] та ін.

Отже, **метою цієї статті** є визначення можливостей використання фанатських угруповань як суб'єкта громадянського суспільства у політичній боротьбі.

Завданнями дослідження, які поставлені і вирішуються в роботі в контексті головної мети, є наступні: розглянути етимологію терміна «фанатські угруповання»; сформулювати авторське визначення терміну «фанатські угруповання»; надати ретроспективу використання фанатських угруповань у політичній

боротьбі; виділити характерні риси фанатських угруповань, які є особливо важливими в контексті політичної боротьби; виділити основні ризики використання фанатських угруповань у політиці.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять діалектичний (дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки та забезпечити об'єктивність в оцінюванні дійсності), структурно-функціональний (комплексне виявлення чинників, які впливають на залучення фанатських угруповань у політику), синергетичний (за необхідності дослідження філософських та правових понять у політологічному контексті) та критико-конструктивний (при узагальненні опрацьованих матеріалів) підходи. Наукова новизна зумовлена актуальною проблематикою, яка до цього часу не отримала цілісного аналізу у вітчизняній політичній науці. Результати дослідження можуть бути застосовані в різних галузях політичної науки, юриспруденції, як в академічних, так і прикладних цілях.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняних суспільних науках наявні дефініції понять «угруповання», «фанатизм» та «політична боротьба». Однак, як правило, акценти на співвідношенні цих понять не розставлені.

Існує версія, що слово «фанатизм» бере свій початок у Стародавньому Римі. Практично всі автори словникових статей, присвячених фанатизму ведуть його походження від латинського слова «fanum» (fanaticus), що перекладається як «храм», «жертвник» [8, с. 10]. До XVII століття слово «фанатизм» найчастіше вживалося переважно в релігійному контексті, про що свідчать численні історії культів, еретичних і сектантських рухів. Фанатизм як феномен складається не тільки з пристрасної відданості, а й з поклоніння і свідомого принесення будь-яких «жертв» (аскетизм, свідомий фізичний дискомфорт тощо) в ім'я торжества духу, що активно використовувалося релігійними об'єднаннями від початку їх виникнення [8, с. 27]. Вважається, що першим поняття фанатизм використовував Ж. Б. Боссює, проте у XX столітті це поняття пережило своєрідний ренесанс [8, с. 28].

Американський соціолог Дж. Дженсен зазначає: «Фанат володіє характеристикою потенційного фанатика – це означає, що фанатизм розглядається як прояв девіантних норм поведінки». Соціолог виокремлює два типи фанатів: «одержимий індивід» та «істеричний натопт» [25, с. 33]. Американський філософ XX століття Дж. Сантаяні відзначає, що фанатизм складається з подвоєння зусиль, коли забута мета. Також характеристику феномену фанатизму надає В. Чер-чіль, зазначаючи, що фанатик – це той, хто не в змозі змінити своє рішення і ніколи не може змінити тему [27].

Американський психоаналітик, авторка книги «Невротична особистість нашого часу», К. Хорні характеризує фанатиків як психологічно «направлених проти людей». Для фанатиків характерне уявлення про життя, як боротьбу всіх проти всіх. Щоб бути незалежним, він готовий обмежити свої потреби,

придушити почуття, утриматися від оцінок, які можуть викликати суперечку [21].

Отже, можна підсумувати, що фанатизм – це ірраціональна одержимість певними поглядами або ідеями, поєднана з нетерпимістю до будь-яких інших поглядів та ідей. Для ефективного виконання поставлених в ході дослідження завдань автори наведуть власне визначення поняття «фанатські угруповання у політиці». Це – групи осіб, об'єднаних на основі спільності поглядів та діяльності, консолідовані, одержимі певною ідеєю, що мають чітку структуру та організацію. Фанатські угруповання у політиці бувають лівої чи правої / ультраправої ідеологічної спрямованості. Для фанатських угруповань характерне поєднання одразу кількох різновидів фанатизму: політичного, ідейного і спортивного.

Досліджуючи історію формування фанатських угруповань в спортивній сфері, можна сказати, що на виникнення цього феномену вплинула саме політична ідеологія та політичні цінності суспільств конкретних країн. Також варто звернути увагу на розвиток руху ультрас у різних країнах Європи та світу, де саме фанатські угруповання були своєрідним віддзеркаленням суспільного та політичного становища держав.

Історія протистояння «правих» і «лівих» фанатів тісно пов'язана з політичною ситуацією в Європі XX століття, коли лідери тоталітарних профашистських режимів могли прямо впливати на спорт взагалі, і на футбол зокрема (наприклад, Франко в Іспанії, Муссоліні в Італії, Гітлер в Німеччині) [9]. У Великобританії, яка є однією з країн, для яких характерний найбільш радикальний спортивний фанатизм, провідними є саме праві організації.

Як зазначає український дослідник А. Шара, істотне піднесення правого навколофутбольного руху в Європі почалося з падінням комуністичних режимів. В результаті, в 90-х роках минулого століття в країнах Варшавського договору виникла безліч організацій праворадикального толку. Польща, Україна, Росія, Сербія та інші країни, які постраждали від фашизму та нацизму, налічують достатньо велику кількість ультраправих організацій, деякі з яких позиціонують себе як профашистські [23].

Насправді, у кожного клубу є фанати, які підтримують як «праві», так і «ліві» ідеології. Найбільш сильним є протистояння між ними в тих країнах, де серед населення розповсюджені «ліві» погляди. Наприклад, в Італії підтримка «лівих» партій є доволі сильною. Деякі області Іспанії мріють про власну державу, тому їхні сепаратистські погляди ведуть до народження організацій із відповідним світоглядом (значна кількість організацій з Країни Басків, Галісії і Каталонії є лівими) [23]. Ці приклади дозволяють нам простежити чіткий зв'язок та вплив політичної сфери на фанатські угруповання. Згодом, на фанатські рухи починає впливати і економічна складова (використання банерів, піротехніки, фінансування клубів, спільних подорожей тощо).

Однією з причин активізації фанатських рухів є усвідомлення власниками клубів, менеджерами й тренерами з гравцями широких можливостей викори-

стання подібних угруповань. Починаючи з досить широких можливостей впливу на футбольні команди, фанатські угруповання відчули свою значимість, а представники політичної сфери усвідомили, що цей факт можна вдало використовувати у політичній боротьбі.

З огляду на опрацьовані в ході дослідження факти, автори статті виділяють низку характерних рис фанатських угруповань, які є особливо важливими в контексті політичної боротьби:

1. Можливість маніпулювання представниками фанатських угруповань завдяки емоційній нестабільності та низькому рівню критичного мислення. Можна виділити ряд ознак, властивих для спортивного фанатизму, які слугують підтвердженням названої характерної риси:

– гостре переживання усього, що відбувається в житті об'єкта поклоніння, що може стати причиною депресії після програного матчу, крайньою формою якої може стати самогубство;

– об'єкт фанатизму стає для послідовника центральним у його картині світу, своєрідною «ідеєю фікс» (виїзди за своїм клубом на виступи, супровід команди, витрачання грошей на різноманітну атрибутику);

– звуження кола інтересів людини (колишні інтереси, які раніше цікавили фанатика, відходять на другий план або зовсім зникають);

– некритична оцінка об'єкту фанатської прив'язаності, ідеалізація об'єкта поклоніння.

2. Приватність, непублічність комунікації між політиками та фанатськими угрупованнями. Політики зазвичай використовують фанатські угруповання для нетрадиційних методів ведення політичної боротьби, тому розголос про співпрацю фанатів з політиками є небажаним.

3. Можливості використання фанатських угруповань для відвернення уваги від прийняття політиками непопулярних рішень (наприклад, марші фанатів проти гей-парадів під час голосування за пенсійну реформу).

4. Використання фанатських угруповань лише на короткочасні часові проміжки. У постійній взаємодії з фанатами політики не зацікавлені, адже співпраця з ними є достатньо ненадійною, дорогою та занадто помітною.

5. Співпраця за заохочення. Політики неодмінно заохочують фанатські угруповання до співпраці (у формі фінансової винагороди, мандатів для лідерів фанатського угруповання чи у формі інших матеріальних заохочень).

Слід додати, що для фанатських угруповань характерна латентна політизованість, висока організація, швидкість реакції та можливість досягнення цілей аж до використання силових методів.

Практика використання фанатських угруповань в політиці характерна не тільки для європейського регіону, а й для інших регіонів світу. Загрозливими для пересічних громадян є тенденції до використання у політичній боротьбі не рухів ультрас, а саме найбільш радикальних фанатських угруповань (т. зв. хулз), які є

агресивнішими за інших і готові майже на все заради відстоювання честі свого клубу перед опонентами.

За даними, які наводить Г. Олтаржевський, політична ідеологія фанатів відіграє значну роль. Зокрема, близько 20 % матчів чемпіонату Голландії з футболу мають за поліцейською термінологією «особливий ризик», головною причиною якого є різниця в політичних поглядах футбольних уболівальників [14]. Регіональні футбольні угруповання, які зароджувались у 1980-х у Бельгії, були тісно пов'язані з рухами проти мігрантів, тому практично всі вони мають чітку «праву» позицію [19]. Як бачимо, політична активність та заангажованість фанатських угруповань в багатьох країнах Європи є досить очевидною.

Під час матчів ліги Німеччини «права» символіка на трибунах стадіонів відсутня, що можна пояснити введенням штрафів та заборон на відвідування матчів із подібною атрибутикою [23]. Тому цей факт не можна вважати показником аполітичності німецьких фанів, він скоріше є наслідком конкретних історичних подій та т. зв. комплексу національної провини за розв'язання Другої світової війни.

Доцільно звернути увагу на конкретні акції, які, ймовірно, є інспірованими політиками різних держав Європи. Наприклад, у Німеччині існує угруповання «HoGeSa» («Хулігани проти салафтів») – рух націоналістичного спрямування проти прихильників салафізму (сучасного фундаменталістського, ультра-консервативного руху в ісламі) [25]. Одна з небагатьох ініціатив представників цього руху, який налічує близько п'яти тисяч осіб, – участь в демонстрації 26 жовтня 2014 р. в Кельні, результатом якої стали сутички з поліцією. Відомо, що «HoGeSa» зібрала чергову маніфестацію 12 вересня 2017 року в Гамбурзі [25]. Після такої акції, німецькі фанатські угруповання продовжили свій вплив на формування громадської думки вже у рамках ініціативи «PEGIDA» («Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу»), яка збирала по кілька тисяч супротивників радикального ісламу [25]. В цій ситуації «PEGIDA» виступає за своєю суттю правопопулістським політичним рухом і основною його метою є здійснення саме політичного впливу. А членів угруповання «HoGeSa» було залучено для того, щоб поляризувати антимігрантський ракурс і розділити радикальну та помірковану аудиторію.

На теренах України існує гостра проблема використання можливостей ультрас у політичній боротьбі й конфліктах, пов'язаних з бізнесом. Політичні гравці заради дискредитації своїх опонентів сьогодні йдуть на замовлення політично ангажованих перфомансів, які влаштовують ультрас. Більше того, у середовищі фанатів зароджується думка про те, що в майбутньому вони мають можливість стати впливовою політичною силою, яка буде виходити далеко за межі спортивної сфери.

Окрему увагу слід приділити такому політико-культурному феномену як «тітушки» в українському соціально-політичному житті. Як зазначається у виданні «Новітня політична лексика», «тітушки» є молодими людьми, міцної статури, що негласно викори-

стовуються за гроші для протизаконних методів перешкоджання конституційним організованим проявам громад. Словотвір «тітушки» виник в Україні у травні 2013 року – після бійок «людей спортивної статури» з учасниками опозиційної акції «Україна, вставай!», в якій відзначився активіст Вадим Тітушко, і постраждали київські журналісти [12, с. 460]. «Тітушки» мають за мету провокувати учасників легальних масових протестних акцій і виступають наочним прикладом використання спортивних угруповань для ведення політичної боротьби.

Важливим є факт, що з 2011 року в деяких містах України ультрас здійснили багатотисячні заходи протесту проти несправедливого суду та свавілля працівників міліції. Деякі акції футбольних фанатів проводилися агресивно та супроводжувалися силовим протистоянням з міліцією, як наприклад сталося у Харкові 13 грудня 2012 року [13].

Обвинувачені у вбивстві судді батько Дмитро та його син Сергій Павліченко, стали відомими після організованих ультрас акцій щодо звільнення їх із в'язниці. Це був один з перших проявів масштабної консолідації футбольних вболівальників у справі відповідного напрямку; цей рух охопив майже всю територію України. Кінцевим результатом дій фанатських угруповань по цій справі 24 лютого 2014 року було включення Павліченків Верховною Радою України до списку політв'язнів, які підлягають звільненню з в'язниці [16].

Отже, вивчивши поведінку спортивних фанатських угруповань, зокрема українських, під час прийняття непопулярного політичного рішення чи за кризових явищ у суспільстві, можна помітити, що фанатські організації як важливі суб'єкти громадянського суспільства активізуються і стають учасниками масових акцій, демонстрацій чи просто сутичок з силовими структурами держави.

Все це вказує на можливість фінансування фанатських угруповань політичною елітою і говорить про неминучість включення фанатських угруповань до політичної боротьби. Проте варто пам'ятати про численні ризики масштабного використання груп фанатів у політиці:

- неетичний характер через отримання матеріальної або інших видів винагороди від політичних акторів;
- надмірна театралізація політики, символічний або ритуальний характер дійства, який може мати на меті відволікання уваги від реальної проблеми;
- апелювання до ірраціональних складових суспільної свідомості;
- радикалізація та висока ймовірність втрати контролю над фанатськими угрупованнями; високий ризик застосування насилля.

В результаті проведеного дослідження можна надати наступні рекомендації щодо зменшення негативного впливу використання фанатських угруповань у політиці:

1. Розвиток критичного мислення у якомога більшої кількості членів суспільства загалом та фанатських угруповань зокрема.

2. Створення нормативно-правової бази, яка регулюватиме різні аспекти діяльності фанатських угруповань в межах держави і створення відповідної системи покарань за правопорушення.

3. Налагодження діалогу між фанатськими угрупованнями, іншими суб'єктами громадянського суспільства та державою.

4. Переформатування відносин фаната та спортивного клубу (наприклад, через створення особистих електронних карток фанатів і блокування карток порушників дисципліни).

5. Спрямовування енергії фанатських угруповань на реалізацію соціально значущих проектів через матеріальне та моральне заохочення фанатів.

Висновки. Таким чином, дослідивши етимологію та історію розгляду поняття «фанатизм», можна дійти висновку, що в сучасній політичній науці єдиного класичного визначення цього терміна не існує. Визначаючи ретроспективу використання фанатських угруповань у політичній боротьбі, можна зазначити, що на виникнення феномену «фанатських угруповань» вплинула саме політична ідеологія та політичні цінності окремих країн.

Авторами виділені наступні характерні риси фанатських угруповань, які є особливо важливими в контексті політичної боротьби: високий ризик маніпулювання свідомістю представників фанатських угруповань через емоційну нестабільність та низький рівень критичного мислення; неpubлічність комунікації між політиками та фанатськими угрупованнями; можливість використання фанатських угруповань для відвернення уваги від прийняття політиками непопулярних рішень; використання фанатських угруповань протягом лише нетривалих періодів; заохочення фанатів до співпраці (у формі фінансової винагороди, мандатів для лідерів фанатського угруповання чи у формі інших матеріальних або нематеріальних заохочень).

Можна дійти висновку, що сучасний професійний спорт (в тому числі фанатські угруповання як важлива його складова) перетворюється на повноцінний інструмент політичного впливу, а масові заходи сприяють відволіканню уваги від нагальних проблем, нав'язуванню політиками суспільству своєї політичної волі і точки зору.

Визначаючи практичні аспекти використання фанатських угруповань у політиці в Україні, варто зазначити, що залучення до політичної боротьби радикальних фанатських угруповань може бути загрозливим для громадян. Агресивність фанатських угруповань збільшується з наростанням кризовості в суспільстві. Доказом цього є масові заворушення, спричинені фанатськими угрупованнями в період кризи після розпаду СРСР та гіперінфляції, політичні події в Україні 2013–2014 років.

Проте субкультура футбольних фанатів за останні декілька років зазнала суттєвих змін та набула нових рис. Українські фанатські угруповання продемонстрували суспільству рівень консолідації та організованості. Ретроспектива використання фанатських угруповань у політичній боротьбі вказує на високу вірогідність продовження взаємодії фанатів з політиками.

Як показує історія, взаємодія фанатських угруповань та політиків є скоріше негативним явищем для суспільства. Але очевидним є той факт, що уникнути такого феномену у найближчому майбутньому буде не просто. Тому подальше дослідження взаємодії фанат-

ських угруповань як важливого суб'єкта громадянського суспільства з політичними акторами носить практичний характер і є необхідним для стабільності сучасного суспільства.

Список використанх джерел

1. Бакальчук В. Запобігання проявам расизму, ксенофобії та нетерпимості в українському суспільстві [Електронний ресурс] / В. Бакальчук // Відділ політичних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень України. – Режим доступу до ресурсу : http://www.niss.gov.ua/articles/671/#_ftn4#_ftn4
2. Расистська та неонацистська символіка, що використовується футбольними фанатами [Текст] : практ. посіб. / [Воскресенський Б. М. та ін.] ; під заг. ред. канд. юрид. наук Фатхутдінова В. Г. ; Федерація футболу України, Акад. упр. МВС. – К. : [б. в.], 2011. – 32 с.
3. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень під час проведення футбольних матчів від 16.01.2014 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/722-18>
4. Закон України Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів станом на 09.12.2015 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3673-17>
5. История и национальные особенности фанатского движения Украины и России [Электронный ресурс] / Сайт болельщиков «Динамо» Киев. – 2012. – Режим доступа к ресурсу : <http://dynamo.kiev.ua/blog/91566.html>
6. Ким В. В. Критерии фанатизма / В. В. Ким. // Ученые записки орловского государственного университета. – 2012. – № 5. – с. 99–103.
7. Ким В. В. Массовое сознание и фанатизм / В. В. Ким. // Актуальные проблемы социогуманитарного знания. Сборник научных трудов кафедры философии. Выпуск VIII. – М : Прометей, 2000. –С. 114–117.
8. Ким В. В. Фанатизм как социальный феномен / В. В. Ким. – М. : Республика, 2003. – 112 с.
9. Колмикова А. Образ футбольного фаната та фанатизму – як семіотичний простір культури / Анастасія Колмикова // ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв. – 2016. – № 28. – С. 252–262.
10. Лебон Г., Психология масс / Гюстав Лебон. – М. : Социум, 2010. – 379 с.
11. Малий Т. Про фанатів без фанатизму [Електронний ресурс] / Тарас Малий // Аналітичне Інтернет-видання ZAXID.NET – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?pro_fanatuv_bez_fanatizmu&objectId=1304278
12. Новітня політична лексика (неологізми, okazionalizmi та інші новотвори) / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.] ; заг. ред. Хоми Н. М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2015. – 492 с.
13. Оги Викас, Футбольные фанаты. Зроблено в Україні [Электронный ресурс] Оги Викас // Информационное агенство ОстроВ. – 2012. – Режим доступа к ресурсу: <http://www.ostro.org/articles/article-132365/>
14. Олтаржевский Георгий Германия. Футбол как национальная идея [Электронный ресурс] / Георгий Олтаржевский // Интернет-портал Sportbox. – 2014. – Режим доступа к ресурсу: http://news.sportbox.ru/Vidy_sporta/Futbol/Evropskie_chempionaty/Germaniya/spbnews_NI430398_Germaniya-Futbol-kak-nacionali
15. Павленко, В. П. Фанатизм : історичні та соціальні корені [Текст] : монографія [Електронний ресурс] / В. П. Павленко ; Сумський держ. ун-т. – Суми : СумДУ, 2008. – 184 с. – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullweb&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21COLORTERMS=0&S21STR=
16. Постанова Верховної Ради України Про звільнення політв'язнів від 24.02.2014 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <http://rada.gov.ua/news/Novynu/Povidomlennya/88266.html>
17. Сергацкова Е. Украинские ultras : глобальное перемирие [Электронный ресурс] / Екатерина Сергацкова // Украинская правда. – 2014. – Режим доступа к ресурсу : <http://life.pravda.com.ua/society/2014/05/19/168875/>
18. Тард Г. Мнение и толпа // Психология толп. – М. : Изд-во КСП+, 1998. – С. 257–408.
19. Третьяков Арсений Футбольные фанаты как фактор жизни [Электронный ресурс] / Арсений Третьяков // Эксперт Северо-запад. – 2013. – № 45. – Режим доступа к ресурсу : <http://expert.ru/northwest/2013/45/futbolnyie-fanaty-kak-faktor-zhizni/>
20. ФИФА вынесла решение в отношении сборной Украины и «Арены Львов» [Электронный ресурс] / Информационное агенство ЛИГАБизнесИнформ. – 2013. – Режим доступа к ресурсу : http://news.liga.net/news/sport/930822-fifa_vyneslareshenie_v_otnoshenii_sbornoj_ukrainy_i_areny_lvov.htm
21. Хорни К., Невротическая личность нашего времени / Карен Хорни. – К. : Реабилитация, 2009. – 208 с.
22. Хто ми є [Електронний ресурс] / Український ультрас-портал. – 2014. – Режим доступу до ресурсу : <http://ultras.org.ua/about/>
23. Шара А. М'яч на правій половині поля. Про політичну орієнтацію європейських фанів / Анатолій Шара, Богдан Буткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 303 с.
24. Шуклинов Петр Ультрас против титушек. Почему фанаты выходят на Майдан [Электронный ресурс] / Петр Шуклинов // Информационное агенство ЛИГАБизнесИнформ. – 2014. – Режим доступа к ресурсу : http://news.liga.net/articles/politics/966865-ultras_protiv_titushek_pochemu_fanaty_vykhodiat_na_maydan.htm
25. Carnibella Giovanni Football violence in Europe. Are port to the Amsterdam Group / Giovanni Carnibella, Anne Fox, Kate Fox, Joe McCann, James Marsh, Peter Marsh. — Oxford, 1996. – 97 p.

26. el Deeb, Sarah Egypt: 38 soccer fans charged with violence [Electronic resource] / Sarah el Deeb // USA Today. Associated Press. – 2013. – March, 14. Access mode : <https://www.usatoday.com/story/news/world/2013/03/14/egypt-soccer-violence/1988095/>.
27. Redhead S. Hooligan Writing and the Study of Football Fan Culture: Problems and Possibilities. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.nobleworld.biz/images/Redhead2.pdf>.
28. Testa, A. Words and actions: Italian ultras and neo-fascism / Armstrong, G. Testa, A // Social Identities. – 2008. – vol. 14 (4). – pp. 473–490.
29. The Guardian view on Russian football hooligans: politics at play [Electronic resource] // The Guardian. – 2016. - June, 16. – Access mode : <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jun/16/the-guardian-view-on-russian-football-hooligans-politics-at-play>

**А. С. Соловьева,
В. В. Шпаков,**

ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

ФАНАТСКИЕ ГРУППИРОВКИ КАК СУБЪЕКТ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА: ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ БОРЬБЕ

В данной статье представлена попытка определения особенностей использования фанатских группировок в ходе политической борьбы. Данная проблема является актуальной благодаря распространению практики привлечения фанатских группировок в политическую борьбу, использованию политиками такого рода группировок в своих интересах и резонансным общественным последствиям их взаимодействия. Авторами анализируется основное содержание предмета исследования в отечественном и европейском дискурсе; приводится собственная дефиниция понятия «фанатские группировки» в контексте политической борьбы; определяется ретроспектива использования фанатских группировок в политической борьбе и практические аспекты применения технологий манипулирования фанатами; выделены характерные черты фанатских группировок, которые особенно важны в контексте политической борьбы; выделены основные риски использования фанатских группировок в политике. В работе также приведен ряд рекомендаций по уменьшению негативного влияния использования фанатских группировок в политике.

Ключевые слова: фанатские группировки; фанатизм; политическая борьба; гражданское общество; ультрас.

**A. Solovyova,
V. Shpakov,**

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

FAN GROUPINGS AS A SUBJECT OF CIVIL SOCIETY: THE POSSIBILITY OF USING IN POLITICAL STRUGGLE

Participation of sports fans in various protests and demonstrations (as well as the reaction of the public and even the international community to the actions of such communities) suggests the enormous potential of fan groupings as an independent consolidated structure of civil society. So this structure is capable of lobbying its own interests both peacefully and through confrontation with the police, other groups of interests, and representatives of state power. In this paper an attempt is made to determine the features of the use of fan groupings in the political struggle. This problem is relevant due to the spread of the practice of involving fan communities in political struggle, the use of such groups by politicians and the resonant social consequences of their interaction. The purpose of this article is to determine the possibility of using fan groups as a subject of civil society in a political struggle. Dialectical, structural-functional and synergetic approaches are theoretical and methodological basis of the research. Results of the study can be applied in various fields of political science, law, sociology, both academic and practical purposes. The authors analyzes the main content of the research subject in the national and European discourse; the own definition of the concept «fan groupings in a political struggle» is given; a retrospective of the use of fan groups in the political struggle is determined; the features of fan groups that are especially important in the context of political struggle are selected; the main risks of using fan groupings in politics are revealed. The paper also mentions some recommendations of reducing the negative impact of the use of fan groups in politics. It is worth noting that there are some features of fan groups: a latent politicization, a high organization, the speed of reaction and the ability to achieve goals (including force methods). We can conclude that modern professional sports (including fan clubs as an important component of it) turn into a full-fledged instrument of political influence. So mass events contribute to diverting attention from pressing issues and imposing by politicians their political will and point of view.

Key words: fan groups; fanaticism; political struggle; civil society; ultras.

Рецензенти: Іванов М. С., д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили;
Громадська Н. А., канд. політ. наук, доцент, ЧНУ ім. Петра Могили.